

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОМУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
ИЮНЬ
12
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 136 (4620).

Өртөө 20 көп.

Тыва дыл эртеминин профессоры

Ам каш-ла донгаш, тодаргай-лаарга, бо айның 28-те, тыва бижиктин үжөн чыл болганын Совет Тыванын ажилчы чоннары демдеглээр. Тыва улустун амыдыралында улуг төөгүлүг болушкунун өжүнү бүдүрүшкүнде тыва улуска өөрүнүч мезээ Москвадан келген.

«Александр Адольфович Пальмбахка профессор деп эртем адын тыпсыр».

А. А. Пальмбахка профессор деп эртем адын тыва дымды тускай эртеминин талазы-биле тыгмыскан. Бо чорук тыва улустун өөрүшкү-

зунун чамында Дээди эстетика комиссиясының 1960 чылдын апрель 23-теги протоколунда мыгча деп бижээн:

МАССА-ПОЛИТИКТИГ АЖЫЛДЫ БЕДИК ДЕННЕЛЧЕ

Бистин областың ажилчынары, колхозчулары, интеллигенциясы, бүгү ажилчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир дөмей, Совет куруненин экономикактиг күчүзүн быжыглаарының херээнге, бистин чуртувуска коммунизмин тургузарының херээнге боттарының салымшынын киерер дөш чүткүлдүг ажилдап турарлар.

Комунистг партияның салган согушаларын чедишкенин күүседир дөш демиселге улуг рольду масса-политиктиг ажил, совет кижилерин коммунизмин иделейлг болгаш медресидиг тургузуучулары кылдыр кыжандар чорук ойнап турар.

Каз-Хем районун «Комунизме орук», «Октябрь 30 чыллы» колхозтарының хову шөлдеринде күш-ажылчы чедишкенин болза нинда партия организациялары агитмасса-лыг ажилдын айтыргаларын боттарының кичээгенин түнелде доктаама тургусканы-биле тайыл-бырлаттынар. Чижээ, «Комунизме орук» колхозтун парторганизациясының секретары эш Фоменко агитаторларның чөвүлел хуралдарын үргүлүчүлүк, массаларын штинге политикаг ажилдын айтыргаларын партия хуралдарына чугаала-кыл турар.

Чөн-Хемчик районун «Комунизме орук» колхозунда социалистг хүлээлгелерин колхозчуларын нинти хуралына болгаш ферма бүрүзү-ге чугаалажып көргөн, хүлээлгелерин күүселдезинин түнелдерин он хонгаш-ла доктаама үндүрүп турар. Бригадаларын болгаш фермаларын бүдүрүлгени ажил-чорудулазын хана солунга болгаш агиттуудустарга чырылып турар. Он ангыда колхозта «Броколда» деп шоодулуг солун үнүп, он редколлегиянын кежигунери башкылар Даваа, Комулхай, клуб эргелекчи Экер-оол олар эки ажилдап турар. Колхозтун 17 кижи составтыг лекторлар бөлүү бригадаларга болгаш клубка анык-бүрү темаларга лекцияларын номчул турар.

Масса-политиктиг ажилды 1960 чылдын оналдаларын болгаш хүлээлгелерин бүдүрүлге, колхоз болгаш совет бүрүзү чедишкенин күүселдеринге, совет кижилерин иделейлг болгаш организацияг болур чоруун бедидеринге угландырап жүрүлүг.

Бистин чуртта күш-ажылдын кижилеринин, чаа делегейин тургузуучуларын ролу айып хире болу-луг улуг бедикче көдүрүп үненин бүтүгеге болдунгир. Комунистг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының чарыжынын мурнакчыларынын Бүгү-эвилел чөвүлел хуралына Н. С. Хрущевту чугаа-

лааны болза: «Корольдар болгаш миллионерлер хоорайларын, заводтарын, канатдарын тудуп, машиналарын кылып, садтарын өстүрүп, дүжүттү ажаап турар өвөс—оңу чер кырынга тургустунган бүгү-ле кайгамчыктыг чагай чүдүлдеринг болу-луг бүдүрүчүлери, күш-ажылчы кижилер кылып турар». Совет улус бодунун тургузуучу күш-ажылчы-биле улус ажил-агыймын чаа күчүлүг көдүрүлүшкүнүн организациястаар, капитализм-биле тайың экономикактиг чарыжаа коммунизминин тилелдеген хандыраар дээринге быжыг бүзүр-дү чугаада илереткенген.

Бистин областың ажилчы чоннары, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, ССРЭ-нин Дээди Советинин бешки сессиясынын шиттирлерин, анаа эш Н. С. Хрущевту кылган илеткелди болгаш түнел чугаазын, Париже кылган делегелдин, Берлинде болган митингине чугаазын чагы-гис ап-сеткил-биле чүдүлдүрүп үнү-лүп алган.

Партия организацияларының, агитаторларын болгаш пропагандистерин тей санын армиязынын согула-зы—ол чугаада документтерин ажилчы кижилер бүрүзүңү медресинге чедирер, идеологтук ажилдын, ажил-агый, культура тургузуушкунунун бүгү адыраларына чаа көдү-рүшкүнү чедиң алыры болур.

Манын түрүжө, чамдык черлерде ажил-агыйжы политиктиг согула-ларын боттанышынын, массаларын штинге агитация ажилын калбартып турарында улуг четпестер ам-даа бар. Чижээ, дээр, июнь 5-те турган-биле алырга, Улуг-Хем район чакы тарылынын планын чүгө 93,8 хуу, «УТКА 25 чымы» совхоз — 76,3 хуу, «Өзгө» совхоз—97,2 хуу үстүктен. «Элегес» совхоз чайгы чер адыралының планын чүгө 5,3 хуу күүсеткен.

Чамдык черлерде агитмасса-лыг ажилды чорудуп турарында улуг четпестер бар. Улуг-Хем районун «Улуг-Хал», «Х Улуг хурал» колхоз-ларын агитаторлар колхоз бүдүрү-лгенин тодаргай согулагалары-биле масса-лыг ажилды колбаштырып турар. Би-Хем, Танды, Чаа-Хал район-нарда көсү агитацияга кичээңей өвөш салдыган. Би-Хем районга кездэ ажил-агыйның 45 тускай өр-тенингеринден чүгө 4 кижи поли-тиктиг болгаш эртем билгилерин непередир Нипталединг кежигуне-ри болуп турар. Кездэе культуралык хей-тей одагаларын ажил-чоруду-лазында улуг четпестер бар.

Чөн-Хемчикте эш Бора-Баже, Улуг-Хемде эш Чыгжит-оол, Барым-Хемчикте эш Гондин, Чөн-Хемчик районда «Искра» колхозтун библио-тека эргелекчи эш Иргит Сат бол-гаш өскө-даа олар ышкам лекторлар-ның эки талазы дуржулганын чам-дык партия организациялары четпес ажылап турар.

Чонунг ортузунга масса-политик-тиг ажилды калбартып дөш бүгү-ле кемчелерин ап тургаш, төөгүлүг че-ди чыа планын хуусаа бетинде күү-седиринче дөш демиселивисти күш-тедирээлдер!

Чонунг ортузунга масса-политик-тиг ажилды калбартып дөш бүгү-ле кемчелерин ап тургаш, төөгүлүг че-ди чыа планын хуусаа бетинде күү-седиринче дөш демиселивисти күш-тедирээлдер!

Колхоз баштаар чери тараа суг-тарылазынче 23 колхозчуларын чо-руткан. Олар 1135 га черин бирги сугтарылазын июнь 20-нин бетин-де, ийгилин июль 10-та чедир дооз болгаш сугаттыг тарылга шөлү-нүң га бүрүзүңден-не ортумак-биле 18 центнер дүжүттү алыр деп хү-лээлгени алган ажилдап турар.

Сугтарыкчылар баштайгы хүн-верде 367 га чери сугтарганнар. 62 харыг колхозчу Д. Байыр 40 га арбайын, И. Дүмен 43 га сулаын, Базыр-оол, Чечек олар 64 га кы-зыл-тасты сугтарып мурнакчылар болуп турарлар.

Колхозта партия бюрөзу суг-тарыкчылар ортузунга партияни агит-масса-лыг ажилды чорудуры-биле 7 агитатор коммунистерин быжыглаан. Агитаторлар сугтарык-чыларын турары тус-тус участок-тарының азы-биле беседаларын, со-лун номчулганын чорудуп өгөлей берген.

Комунист агитаторлар Шаг-дыр-оол, Очур олар комунистг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының чарыжынын мур-накчыларынын Бүгү-эвилел чөвүлел хуралына ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин Даргазы Н. С. Хрущев-тун чугаазын сугтарыкчыларга та-ныштырган.

ЭКОНОМИКТИГ ДУЗАЛАЖЫЛГА ЧӨВҮЛЕНИНГ ДАШТЫКЫ САДЫГ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЗЫНЫҢ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ДЫННАДЫГ

Экономиктиг дузалажылга чөвүлелин даштыкы садыг талазы-биле доктаама комиссиязының хуралы 1960 чылдын июнь 8—9 хүннеринде Москвага болуп эртен.

ЭДЧ-ниң кежигунери чурттарын шүтүзүнуң — Албанияны, Болгарияны, Венгрияны, ГДР-ни, Польшаны, Румынияны, Совет Эвилелин болгаш Чехословакияны төлөөри доктаама комиссиянын хуралына кырышкен. ВДР-ни, КУР-нун, КУДР-ниң болгаш МАР-ның төлөөлекчилери аңаа хайгааракчылар болуп олурушкан.

Машиналарын, дериг-херекселдерин, чиг-эт барааннарын болгаш оттулар чүдүлдерин, тарааны болгаш аш-чөм барааннарын, а ол ышкам калбак херекселдин барааннарын 1961—1965 чылдарга сатырының калбак программазын ЭДЧ-ниң кежигунери чурттарын ар-азыга дугурушканы комиссия сөйлө ханымшыкы-биле демдеглээш, ол чорук социалистг чурттарын ар-азыга экономика талазы-биле чаа көдүрүлүшкүңө илгилг болурун айткан.

Хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралы

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

Найымсалдын тудууларын болгаш оларын эде тургузарының дугайында Комунистг партияның Топ Комитетинин болгаш Совет ча-зактын улуг санын салымшыкынын дугайын Москва хоорайын кол ар-хитектору И. И. Лоейко чугаалаан. Чурттакчыларга эң-не таарымчалыг кылдыр чагайжымы, ногаачымы туттунган чаа чуртталга районнарын Москвага тургускан.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин чымыдыр-ганы хоорай тудуунун талазы-биле Бүгү-эвилелдин чөвүлел хуралынын июнь 9-та Кремльдин ордузунга эртенги пленарлыг хуралына саваал-онал солчушкунуңа бир дугарын-да Казак ССР-нин Куртулук даргазы Б. М. Веселовскийге сөс берген. Бүгү-ле тудууларын эртем-техникага үндөмүлөш боттандырып Казак-станнын улус ажил-агыймын улуг хөгжүдөш негеп келген деп чугаа-лааш, оратор кездэ черлерде тудуг ажилдарын үдүртүп өнжидерин эргежогун демдеглээн.

Тараа суггарыкчыларында

Барым-Хемчик районун «Большевик» кездэ ажил-агый артели бо-шынын 2400 га яны-бүрү тараа культуураларын тараан. Оң 1135 га-зы сугаттыг черлерде тарыттын-ган.

Барым-Хемчик районун «Большевик» кездэ ажил-агый артели бо-шынын 2400 га яны-бүрү тараа культуураларын тараан. Оң 1135 га-зы сугаттыг черлерде тарыттын-ган.

Колхоз баштаар чери тараа суг-тарылазынче 23 колхозчуларын чо-руткан. Олар 1135 га черин бирги сугтарылазын июнь 20-нин бетин-де, ийгилин июль 10-та чедир дооз болгаш сугаттыг тарылга шөлү-нүң га бүрүзүңден-не ортумак-биле 18 центнер дүжүттү алыр деп хү-лээлгени алган ажилдап турар.

Колхоз баштаар чери тараа суг-тарылазынче 23 колхозчуларын чо-руткан. Олар 1135 га черин бирги сугтарылазын июнь 20-нин бетин-де, ийгилин июль 10-та чедир дооз болгаш сугаттыг тарылга шөлү-нүң га бүрүзүңден-не ортумак-биле 18 центнер дүжүттү алыр деп хү-лээлгени алган ажилдап турар.

Сугтарыкчылар баштайгы хүн-верде 367 га чери сугтарганнар. 62 харыг колхозчу Д. Байыр 40 га арбайын, И. Дүмен 43 га сулаын, Базыр-оол, Чечек олар 64 га кы-зыл-тасты сугтарып мурнакчылар болуп турарлар.

Сугтарыкчылар баштайгы хүн-верде 367 га чери сугтарганнар. 62 харыг колхозчу Д. Байыр 40 га арбайын, И. Дүмен 43 га сулаын, Базыр-оол, Чечек олар 64 га кы-зыл-тасты сугтарып мурнакчылар болуп турарлар.

Колхозта партия бюрөзу суг-тарыкчылар ортузунга партияни агит-масса-лыг ажилды чорудуры-биле 7 агитатор коммунистерин быжыглаан. Агитаторлар сугтарык-чыларын турары тус-тус участок-тарының азы-биле беседаларын, со-лун номчулганын чорудуп өгөлей берген.

Колхозта партия бюрөзу суг-тарыкчылар ортузунга партияни агит-масса-лыг ажилды чорудуры-биле 7 агитатор коммунистерин быжыглаан. Агитаторлар сугтарык-чыларын турары тус-тус участок-тарының азы-биле беседаларын, со-лун номчулганын чорудуп өгөлей берген.

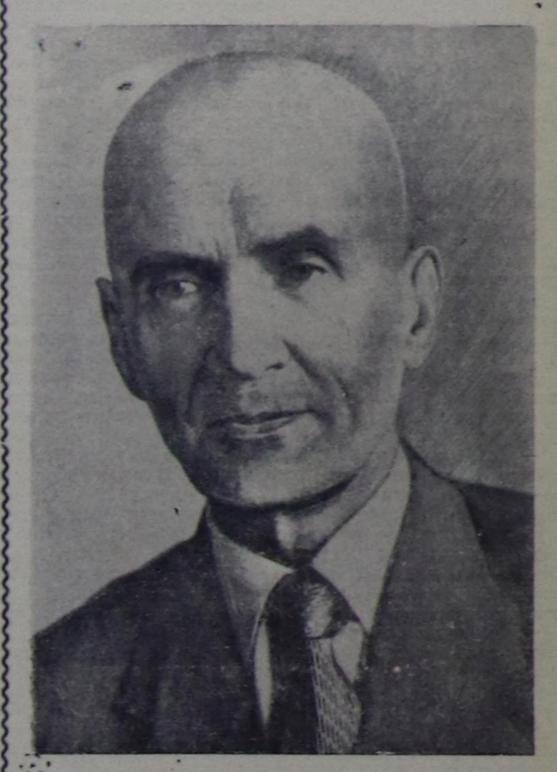
Комунист агитаторлар Шаг-дыр-оол, Очур олар комунистг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының чарыжынын мур-накчыларынын Бүгү-эвилел чөвүлел хуралына ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин Даргазы Н. С. Хрущев-тун чугаазын сугтарыкчыларга та-ныштырган.

Комунист агитаторлар Шаг-дыр-оол, Очур олар комунистг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының чарыжынын мур-накчыларынын Бүгү-эвилел чөвүлел хуралына ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин Даргазы Н. С. Хрущев-тун чугаазын сугтарыкчыларга та-ныштырган.

Москва бөгүн. Дорогомилевск өрктө чуртталганын чаа бажынары болгаш «Украина» деп гостиницанын бедик бажыны СЭТА-нын фотохрониказы

Тыва дыл эртеминин профессоры

А. А. Пальмбах

Тыва улус А. А. Пальмбахты дыл-бижининиң башкымы деп адап турар. Ону билди тыва кижилер шүтүзү—кырганнар-да, аныктар-да өң-биле даңгар-ла «башкы» деп чугаалажып, ону даңгар-ла «Пальмбах башкы» деп адап турарлар. Ол канчаар-да аажок шын.

А. А. Пальмбах профессор деп эртем адын тыва дымды тускай эртеминин талазы-биле тыгмыскан. Бо чорук тыва улустун өөрүшкү-

Тыва дыл эртеминин талазы-биле профессор деп эртем адын Александр Адольфович Пальмбах тыгмысканы-биле хөлбаштыр тыва улус анаа чуректин ханым-зында илг байыр чедирип, өң чедирген улуг дузалажымы дөш өөрүп четтиргенин илеретпешан, бистин Төрөөн чуртувустун херээ дөш, коммунизмин дөш өң могаз чөк ажил-чорудулазынга ам-даа улуг чедишкенин болурун катал-катал күзеп турар.

Тыва дыл эртеминин талазы-биле профессор деп эртем адын Александр Адольфович Пальмбах тыгмысканы-биле хөлбаштыр тыва улус анаа чуректин ханым-зында илг байыр чедирип, өң чедирген улуг дузалажымы дөш өөрүп четтиргенин илеретпешан, бистин Төрөөн чуртувустун херээ дөш, коммунизмин дөш өң могаз чөк ажил-чорудулазынга ам-даа улуг чедишкенин болурун катал-катал күзеп турар.

Тыва дыл эртеминин талазы-биле профессор деп эртем адын Александр Адольфович Пальмбах тыгмысканы-биле хөлбаштыр тыва улус анаа чуректин ханым-зында илг байыр чедирип, өң чедирген улуг дузалажымы дөш өөрүп четтиргенин илеретпешан, бистин Төрөөн чуртувустун херээ дөш, коммунизмин дөш өң могаз чөк ажил-чорудулазынга ам-даа улуг чедишкенин болурун катал-катал күзеп турар.

Тыва дыл эртеминин талазы-биле профессор деп эртем адын Александр Адольфович Пальмбах тыгмысканы-биле хөлбаштыр тыва улус анаа чуректин ханым-зында илг байыр чедирип, өң чедирген улуг дузалажымы дөш өөрүп четтиргенин илеретпешан, бистин Төрөөн чуртувустун херээ дөш, коммунизмин дөш өң могаз чөк ажил-чорудулазынга ам-даа улуг чедишкенин болурун катал-катал күзеп турар.

Тыва дыл эртеминин талазы-биле профессор деп эртем адын Александр Адольфович Пальмбах тыгмысканы-биле хөлбаштыр тыва улус анаа чуректин ханым-зында илг байыр чедирип, өң чедирген улуг дузалажымы дөш өөрүп четтиргенин илеретпешан, бистин Төрөөн чуртувустун херээ дөш, коммунизмин дөш өң могаз чөк ажил-чорудулазынга ам-даа улуг чедишкенин болурун катал-катал күзеп турар.

Тыва дыл эртеминин талазы-биле профессор деп эртем адын Александр Адольфович Пальмбах тыгмысканы-биле хөлбаштыр тыва улус анаа чуректин ханым-зында илг байыр чедирип, өң чедирген улуг дузалажымы дөш өөрүп четтиргенин илеретпешан, бистин Төрөөн чуртувустун х

Көрүдени бедик идеялиг, уран чечен деңгелге эрттирер

Мурнуудагы көрүдөлөрдөн ам болур деп турар көрүдөнүн Кызылга тамаарыштыр ылгалы болса, көрүдөгө школанын, өрөдөлгө чөлөрүнүн сургууларындын кол нуруузу кирешпей турарында. Мычтанаш өрүдөгө улетуруу бүдүрүлгө, транспорт, туугу албан чөдөрүнүн ажалдакчылары колдады кирештер. Көрүдөнүн массалык болурун, көрүдөнүн репертуарын идеялиг уткашынары бедик болурун чөдөрдө партия эге органдары, оргкомитет хандырар ужурау.

Бот-тывынгыр уран чүүдүн тусту коллективтерин репертуарына орус болгаш совет, оон иштине тыва чогаалчыларын, композиторларын, шулукчуларын оон дээр чогаалдары кирер ужурау. Ол чогаалдар совет улустун хей талады чогаалчы кушаагылы, чагай амыдарын, быжык тайбын дээр демиселдин, улустар аразынын эп-найралын илередип көргүсөк болур. Ол ышкаш совет кижилерин дыйтанылган, культуралын көргүсөк чогаалдарын репертуарга кирер херек.

Кызыл хоорайга болур бот-тывынгыр уран чүүдүн бүгү белеткел ажалын оргкомитет (даргазы эш С. Х. Красный) удуруп турар. Ол оргкомитеттин составында театрын ажалдакчылары, ол ышкаш партия, профивиле, комсомол органдарын талөөкчилери кижилер турар. Оргкомитеттин кижилерин ажалын хуваажып ал, чорудар ажалынын планын тургузуу алганар. Ол планга көрүдөгө тусту коллективтерин белеткел ажалын удурутуу колдады көргөн. Ам көрүдөгө хоорайнын 23 коллективтер белеткени бергенер. Коллективтерин репертуарын экижидери биле оргкомитеттин кижилерин оларнын белеткени хынал, оларнын репетицияларына барыл, чөгүү сумелерин берип турарар. Оон-биле калы көрүдө мурнуу бөдүнөндө бот-тывынгыр коллективтер културалык болгаш дыйтанылган Гастелло аттыг партияга хоорайнын ажалы чоннарынын мурнууга концерттерин көргүзүп, баштайгы шыгалдык тулуу турарлар. Чижээ, делегейин урулар каагалаанын Хуанге тураскалган хоорайнын ажалы чоннарынын байырыг уралына электростанция, аэропорт, шеригин Н кеззонин коллективтери эш дээр амерлерин концерттерин көргүсөктер. Ол коллективтерин барык ийн шахта уламчылап келген концерт программанын ийн муң хире көргүчүлөр улуг сонургал-биле көргөнөр. Ол чүнү көргүзүп турарыл дээрге, ол коллективтерин уран чүүдө көрүдөнгө шыгымы белеткенип турарын, оларда партия эге органдарынын көрүдөгө белеткел боттуг удурутуу турарын көргүзүп турар.

Ам «Кызыл-Хавактын» дөмүр даш шахтамын, садм-кооператив школынын бот-тывынгыр уран чүүдө коллективтери концерттерин көргүзүлгө белеткенип турарлар. Олар концерттерин коммунисттик кушаагыл бригадаларын болгаш шалкычыларын Москвага болган чөгүлө хуралынын кижилерин белеткел ужурамылга көргүзүлгө. Оларнын программасында Новосибирск Москва дугайында, Партия дугайында мрлары, тыва композиторлар Р. Кенденбилдин, Чылбак-оолдун, Лаптаннн ийн-чачыктын мрлары бар. Ол ышкаш орус, украин ташылар программасы кирген. Мычаарга № 1 АТК-нын, «Коммунал туугу» тренинги бот-тывынгыр уран чүүдө коллективтери областын совхозтарынын, колхозтарынын

ажал-ишчилеринге концерт көргүзүп чоруптарлар. Көрүдөнүн ийги кеззе хоорайга июнь 24-тен эгелеш, үш хунун иштине уламчылап келер. Хоорай көрүдөнгө тергин болган күүсөдкчилер бот-тывынгыр уран чүүдүн область көрүдөнгө киржир эргени алыр.

Хоорай көрүдөнүн репертуарын ийн шыарын бедидери-биле, ол ышкаш көрүдөгө ажалын амыдарын ийн шахта турар-биле оргкомитет хоорайнын хейиң иштир коллективин, улусчу хөгүм херекселерин оркестрин, танцы боттуну организастап кияриштерин шунтпранын. Ол ажалды уран чүүдүн мергежил-талантылыг удурутуучулары баштап турар. 150 кижир киржикчилер хейиң ийн коллективин Тулкювтуң «Ийнк Төрөн чүртүм» деп ырынын, орус улустун «Деген чараш шыааларын кыры-биле» деп ырын, Кенденбилдин «Тайбын дөөш» деп ырынын өренип ап турар. Ол коллективтерин көрмөйстер эш А. И. Иваненко ажи удурутуу турар. Ийнчаарга улусчу хөгүм херекселерин оркестрин эштер Кенденбил, Фирсов, Шендеван белеткел турарлар. А танцы бөлүмдө 40 хире кижир бар. Олар «Кур черинг кадрин», «Берекса» база өскө-даа ташыларын өренип ап турарлар. Хейиң ийн коллективтерин, танцы бөлүмүн киржикчилеринге ам тускай хепти даары берген.

Ийнчанмыже көрүдөгө белеткел ажалында четистер чок деп болбас. Чүд дээрге, хоорайнын чамык бүдүрүлгө, албан чөдөрлөр көрүдөгө бөзүлгө белеткенип турар. Чижекке хоорайнын херекселерин ийнтелини (иын партия органдарынын секретары эш Будегенев) ал болур. Ийнчаарга белеткенип ап болурунун бүгү аргалары ол коллективтерин биле болгай.

Ол коллективтерин көрүдөгө белеткел ажалында кол четпес чүве болса, ийнчү чугула ажалды партия эге органдарынын гласында чүлгө профивиле комитетине чаа калган, ол ажалдан бөдүнү дашкаарлай бергенде. Репетициялар мында өй-шаанда эртпей турар, бот-тывынгыр уран чүүдүн программанын партордон ам-даа сонурган көрбөй турар.

СЭКП-ин Кызыл хоорайнын бирозу гөрү коллективтерин болгаш өскө-даа коллективтерин көрүдөгө калчаар белеткенип турарын чугулаажып көргөн. Ол ышкаш көрүдөгө белеткелди типография, облотребсоюз, туугу тренинги коллективтери улуг хожуулаакшыныг эгелешер. Бо болса ол коллективтерде партия органдарынын секретарлары бот-тывынгыр уран чүүдү ажалчы чоннары коммунисттик бөзүгө кижилеринин чугула чөзөсө кылдыр үлөп көрбөй турары биле тайыбырлатынар. Чижээ, эйт, сүт улетурунун эргелинде партия эге органдарынын секретары эш Решетниковтун мындыг дөмүн шыгымы шугүчүлөр херек: «ВЛКСМ хоорайнын талөөкчиси чедип келгеш, биске тамааржып турар хлөб заводун, пиво заводун, колбаса фабрикасынын аныктарын көрүдөгө киржир-биле биске чым берик...» Шында, партия органдары бот-тывынгыр уран чүүдүн көрүдөнүн бөдүнү боттуг удурутуулаагы алыр ужурау болгай. Бир эвес көрүдөнүн белеткел ажалын ажалчы эргейт көр болса, бот-тывынгыр уран чүүдүн көрүдөнгө кандай эки чедикши чедип адынар болор.

Уран чүүдүн хоорай көрүдөнгө белеткел ажалынын үзөндө улуг

бергедикши болса, музыка таламы биле билиг-мергежилдик ажалдакчыларын чедикши турары болур. Ийнчын талөөкчиде музыка шпозазынын чанынга, бүдүрүлгөдөн чардыктырбай тургаш, шаа ийнчү мергежилдик кадрларын келер үдө белеткери эргекч чугула. Бир эвес музыка эртем мергежилдик кадрларын четчир санын кылдыр белеткени алыр чүве болса, уран чүүдүн көрүдөнгө-даа, фестивалдарга да белеткел ажалынын кончуг «иңгөрү чайлаш чок».

Мычтанаш тусту коллективтер музыка мергежилдик кижилерин илередип тып, оларнын көрүдөгө киржир сонургалын көдүрө таламы-биле тода ажал чорутпайн турар. Оон-биле калы, чижээ, облотребсоюзта, хоорай харылаа чөдөдө хөгүм херекселеринге ийн билер мергежилдик эштер бар. Мында да болса уран чүүдүн көрүдөнгө эки организастап эрттирерин херезонг оларнын киржир күжө чок бөш турары шын эвес.

Сорулга чүд дээрге, бүгү бүдүрүлгө, албан чөдөрлөр партия органдарынын секретарлары хоорай көрүдөнгө белеткенип ажалды боттарынын харылаагы бердилип, уран чүүдүн тусту-тусту коллективтеринге партиянын дуушун көргүзөр дөрт хулаагыны утууп болбозында. Бүгү-дө бар аргаларын ажалга, эрестиг ажалдап тургаш, белеткел төвүгү уран чүүдө коллективтери, оларнын киржикчилерин удава болур хоорайнын көрүдөнүн чедикшикин эрттаргеш, оон уран чүүдүн область көрүдөнгө илдепиг черни элээрин чедип алыр ужурау.

А. ПОЛЯНОВ.

СЭКП-ин Кызыл хоорайнын агитация болгаш пропаганда кидилини эргелекчи.

„Чодураа“ колхозта

БЕШ АЙЛАРНЫҢ ТҮННЕЛИ

Хараал-Тей сүт-баран фермазынын саанчылары беш айларнын дуртууга нитизи-биле 2800 кг сүт сагган. Б. Чедей бөдүнгө быжыгалаа инектеринин бирозонден-не 1235 кг, А. Хавк — 971 кг, чамык саанчылар 895 — 971 кг чедир сүтү саап алганар.

Бо ферма амгы үдө Шуурмактын Кураанд келген. Чайлагын өйт-сигениниң үнүжү ажи, сүт саанчыны бөдип турар.

ОРТУМАА-БИЛЕ 3 КГ

Артель кыргыздаже июнь ийне-дө тулуктеп кирипкен. Ол хун 296 хой кыргыттыган, хой буруауден ортумаа-биле 3 кг дүк

алдыгын. Кыргыздада 42 кижир дөт чачын-биле ажалдап турар, а электер агрегатын амылга чедир ажыглайын, колхоз төвүдө тургузуу каан турары дыка четпес.

ЧҮС БИР КУЛУН

Чыгыш мал таламы-биле колхоз чыл-чылда плавнын сорулгаларын күсөдип келген. Бо чымын төртүтүнгөн 101 баш кулуш шымар дорутуу турар. Колхозту хончун чыгычымы С. Хүлөр-оолдун кааладыда 460 баш чымы бар. Ам төрөн 39 бенин кулушары менди алдыган.

О. Седип-оол.

Тес-Хем району.

План күүсеттинер

ТУРАН. (Телефон-биле). Би-Хем районун «Кызыл тараачын» колхозунуң Туран сүт-баран фермазын (эргелекчи эш Доронин) ажалдакчылары чедип чымын ийги чымы—1960 чыда боттарыга алган социалисттик хулаагелерин күсөдир дөш хаймыкшынын ажалдап турарлар. Чоокта чаа ферманын бүгү кижигүнери бүдүрүлгө хурамын чымылап, ажаа эртен айларнын түнөөдөрүн чугулаажып.

Сүт саадынын таламы-биле обласстын мурнакчы фермазы бо чымын эртен айларында база-ла багай эвес түнөөдөрүн чедип алган. Нитизи-биле ферма июнь 1-ге чедир 165 муң 468 литр сүтү алган, бир инекке оонаштыр ортумаа-биле 1013 литр сүт сагдыган. Инектерин сүдү эвөжөй бөз чаксы айларда бөш бир инектен-не 1013 литр сүтүг сагдыганы саанчылар

нын алган бедиктен хулаагелерин күсөдир болурун быжымын бөдүлгөп турар. Ферма нитизи-биле бир инектен чыда 2,5 муң литр сүтү саар планын.

Сүт саадынын таламы-биле эки көргүзүлгөдөр чедип алган саанчылар эвөш эвес. Тусту-тусту саанчыларын аразында калбарган социалисттик чарыкка бирги черни дуржулагы саанчы С. Баукова алган Эртен беш айларда ол нитизи-биле 20 муң 963 литр сүтү, а бир инектен-не 1247 литр сүтү саап алган. Ийги черде С. Сат, үшкү черде А. Тамаакова, а М. Биче-уруг дөртүк черде болган.

Сүт саадынын кудулатпас дөш саанчылар улам күсөдиринин ажалдаарын шунтпраноонер. Саанчылар боттарынын күжү-биле немелде чөмгерилеге хергелээр-биле 27 гектар люцераны, 5 гектар турнепсти тарып алганнар.

Болбайн барган концерт

Кызыл хоорайнын Гастелло аттыг дыйтанылга болгаш култура партиягына май 29-га, улуг-үлгө, хоорайнын бот-тывынгыр уран чүүдө коллективтеринин концерти болурун чарлап каан турган. Парка дыйтанын селгүстөөн чон айыткан шахта ногаан театрга концерт көрү-биле олурупканар. Көрүчүлөр театрга чартык шаа хиреде концерттиң ка-

жан болурун четтикпейн маан ордө бир-ле кижир сценега үнүп келеш: «Концерт болбас-тыр!» деп чарлай каапкан.

Чонун концерт көр дөш күжөли ийнчадыр бүтпейн барган. Моон сонгаар шаа мындыг чоруктары болдурбас херек.

В. Саган-оол.

Уттундурган культура одаа

Чөн-Хемчик районун «Октябрь 30 чымы» колхозун баштаар чери болгаш колхозта партия эге органдарынын ажалы болгаш бригадалар, фермалар аразында хөгүм чорутуу кымыл өгүн организастап тургускан. Кызыл өгүн кол сорулгалы болса, колхозчуларын ортууга култура-массалыг ажалдарын чорудар болур.

Баштайгы хүнерде кызыл өгүн ажалы чөдө шөрү чоруп турган. А сөлүгү үдө оон ажалы шууг баксыраан. Бо чымын эгезинден эгелеш, оон эргелекчиинге 4 кижир солушкан. Ийнда бар ношбар эгеме-

сексе чок, чамдыктары ордуулап калганын. Гармошка, мандолина, гитара, патефон болгаш өскө-даа херекселери урелген. Амгы үдө кызыл өгүн аркан кезектери Бедиз-Засени фермазында ажаа чыдар. Ону хулаап алган эргелекчи ай-даа чөдөй чыткан, ажалын каапканын чоруп барган.

Кызыл өгүн ажалын башкаар кижини тыпаш, ону колхозчу ажал-ишчилерин ортууга културанын бөзүлгө одаа болдуруу үе келбөөн бе?

В. Злер-оол.

Кудуктарны арыг-шевержидер

Барыш-Хемчик районун «Большевик» колхозун төп суурунун чурттагы чоунун саны хей. Сууруда нитизи-биле 10 кудук бар. Ийнчалаа-да ол кудуктарнын арыг-шевер бидалы багай. Чүлгө школа кудуудан өскөи долдандыр калжа-латтыман. Ол кудуктарда тускай демил-хуандарын кылаан. Суурун чамдык чурттагылар кудуктардан мал-маган сугтарар чоруктары бол-

дуруп турар.

Кудуктарнын арыг-шеверин экижидер дугайында хемчег алырын суурунун нити чурттакчыларынын хурадаларына хей удаа чугулаажып келген болгаш бо дугайында айтыртып колхоз баштаар черинге-даа, кезде Советке-даа хей удаа тургузуу келгеш. Ийнчалаа-да кудуктарнын арыг-шеверин экижөөн.

А. Европ.

Артистери дедир чорудупкан

Бо чымын май айнын эгезинде обласстын хөгүм-иш театрынын эш В. Кок-оол баштаган бөдүк артистери бистин «УТКА 25 чымы» совхозун төвү Арыг-Узүү суурга концерт көргүзүр-биле чедип келгенер. Мычалаа-да совхозун директору эш Панков «бисте клуб чок» дөштин артистери оон көргүзүү болдурбаан. Клуб септелгөдө туруп турар-даа болса, өмнүн даштыга көргүзүп болурун арганы бар турган. Артистериң содун оон

көргүзүүн көрбөй барганын совхозун ажалчылары хомудап артып калганын.

Эш Панков ажалчыларын ортууга култура-массалыг ажалдар чорутар дугайында кандыг-даа сагыш салбас, элдепиг директор. Совхоз партия эге органдары култура-массалыг ажалдарын экижидер дугайында кандыг-даа хемчег албай турары база-ла эдпел.

О. Түлүш.

„Шынның“ материалдарының изи-биле

Барыш-Хемчик районун Кызыл-Мажалык суур Советинин массалыг ажалында, оон күсөдиринин чорутка. Бо чымын литература чөдөрүн элестеткен. Д. Жосаннн корреспондентизамы «Шынг» парлаттыган.

Ажалчы чоннар депутаттарынын Барыш-Хемчик район Советинин күсөдиринин редакцияга дыйтанганы-биле алырга, Советтин ажалына, оон күсөдиринин даргазы Барков-

туң ажалында четистер турган. Кызыл-Мажалык суур Советинин күсөдиринин ажалынын дугайында айтыртып райхукомуну хурамынга көргөш, ук Советтин организамсалыг ажалын экижидер темчегерин ап чоруткан болгаш суур Советинин күсөдиринин даргазына Чылбак-оолду сонган. Суур Советинин организамсалыг ажалы сөөлгү үдө экижип турар.

Бидингир турда-ла, чөдөрдө бижикчилер-биле харылаа тудуп, оларын аас-чогаалы бижир ажалчы органдарын чоруткан. Бо чымын литература болгаш фольклор секторунун ажалдакчыларын удурутуулаа-биле Кызылдың башы институтунун бөдүк студенттери Тес-Хем районга болгаш Тере-Халдун Кунтуртуга ажалдаарар.

Ийнде, институт чөдөрдө бижикчилер-биле харылаа тудуп, оларын аас-чогаалы бижир ажалчы органдарын, деткирин орадажып келген. Чижээлөргө, Монгун Агылдыр, Сарылар Тавза-Самбу, Куулар Чан-оол, Ондор Дарыма, Сага Самбу болгаш өскө-даа илдепиг бижикчилерин дулаам-биле эртем-шичил институту эвөш эвес санын аас-чогаалдарын чытган.

Уште, аас-чогаалын эки бижир кижилерин, сурагым тоолчуларын Кызылга чаллап экекелген, оларнын бижир аас-чогаалдарын бижир ажалды чорудир. 1952 чыда тоолчуларын бирги область конференциянын эрттиргенин түнөөдөр элөөн арбын материал чыгдыган. Эртен чымын Монгун-Тайганың сурагым тоолчузу Ооржак Чанчы-Хөвүн чамык тоолдарын магнитофонга (ун бижир аппараты) бижжөн.

Дыл, литература болгаш төштүн тыва эртем-шичил институту улустун аас-чогаалын чым бижир таламы-биле чамдык хемчеглерин ап чоруткан-даа болса, бо таламы-биле ам-даа мылга четпес ажалдап турарын минин демделгелери чугула. Институттун литература болгаш фольклор секторунун ажалдакчылары районнарже кончуг ховар үнү турар. Аас-чогаалын чым бижир ажал ахтивтин деткилчези чөккө чөгүрү үрө-түнөөдөр болбас дээрин

ден келдин.—Терен-дир бе? шыкчылар бе?—Алдым ажи болгаш бидедем... (иын-бүрү алгын йөрөөдөр дүргө чугулаар) сактып-даа, дым нап-даа бижип болур.

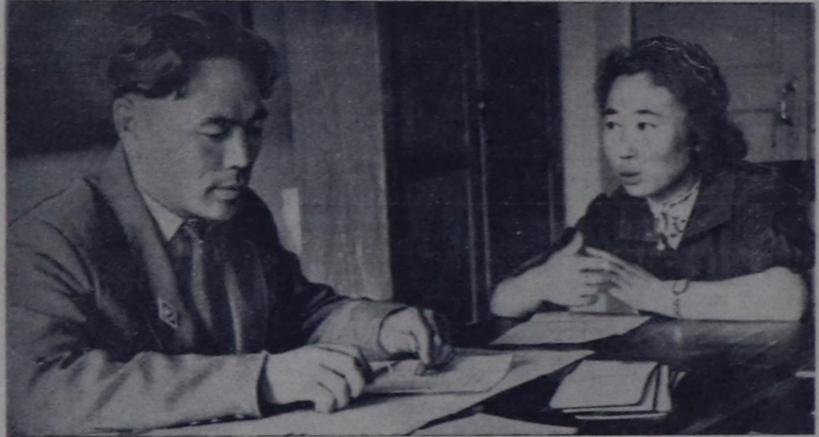
Канчаар бижиринил? Чүгүң-да мурнууда, аас-чогаалы бижип турар калы бөдүнүн ажалынын тей-нитин ужу-улажын, мычтанаш оон эң-чө долу үлөп, ак-сеткалди, аам үлөп хей болурун үргүлү сактыр херек.

Кол сорулга—улуг-даа, биче-даа хемчегдик аас-чогаалын тоолчунун, мрражынын, чечен кижинин чугула-иштинде бичип-даа хажытайын бижирин. Ол дээрге, тоолу, ирчи, үлөгөр домакты... кымыр, хажып, чүлгө нити уткаын айтырып, кара чугула-биле допчулаанын, оон дымна тоол аянылдан хажытказы болур. Иң бижжондө аргалыг-ла болса, ала-газын нота дегенери-биле дамчытса чөгүрү. Тывымытар бижжондө, бажымын мрражыла айтыр.

Куш-ажалчы чоунун мерген улаанын чаяй тургусканы байлакшы аас-чогаалын доктаамал чым бижирин—хей-нитин хундулуг херек Бурат АССР-нин эртемкин 70 хулаа Сергей Петрович Балдестин бөдүнүн илдепиг чоругу-биле 50 чымыр нитинде акм-дуунакшы Бурат улустун дыка хей аас-чогаалдарын (чүс-чүс тоолдарын, 6000 ажал үлөгөр домактарын, оон-даа хей мрларын база аас-чогаалын өскө-даа хевирлерин) чым бижжон бисти сорук килер үлөгөр болур.

Бижитинген аас-чогаалдарында болгаш чөдөрдө сурагым тоолчуларын, мрражыларын, чөдө мергенлерин болгаш оларнын бидер чогаалдарынын дугайында шыра дыйтарын Кызыл хоорайнын Кочетов кулдуучулука, 12 «» дугарыг бажында Дыл, литература болгаш төштүн тыва эртем-шичил институтунун литература болгаш фольклор секторунга чорудуп болор.

А. НАЛЗАН, Эртем ажалдакчымы.

Кызылдың башкы институтунда дараанын куруучу К. Ору үшкү курстун студентизинин экзаменын хулаап ишчилеринин экзаменери чедикшикин чоруп турар. Чурукта: төвү-дыл факультетинин башкысы эш

Улустун аас-чогаалы болгаш ону чыып бижирин

Тыва улус, өскө-даа улустар-биле бир дөмөй, хей-хей чүс чыдарлыг төвүгүнүн туртууга бөдүнүң төрөн дымнага байлакшылыг аас-чогаалын тургускан. Ол болса, күш-ажалчы чоунун културалык бир үнөп хөвир болуп турар.

Аас-чогаалы— чоуну угаан бөдүнүн эртинен. Бөдүнү күзөл бөдүлдери, даракчыларга хөвир чогуу чогуу, бак чүүдөргө аптеп чогуу, аас-хөжиктиг чырыкшылыг келер үеин бар болурунга бөзүрелин арат массалар аас-чогаалдарына (тоолдарга, үлөгөр домактарга, мрларга...) илередип чорынар.

Аас-чогаалдары эрте буруну шыгдан бээр-ле күш-ажалчы кижилерин демократтыг, бурунаар дешилгелиг үзөл бөдүлдери көрүчүктелдир-бизаш, оларнын хун бүрүдөгө амырал-чурталгалына улуг деткилче болуп келген. Олар эртен төвүгүн өренип шичилээрине үлөпиг материал болушаан, өрөдөлгөдө болгаш ижжидиктиг ужуру дулаамын бөтүгө чедир чидирбөөнөр.

Тоолдары, мрлары, үлөгөр домактары, тывымыктары, язы-буру йөрөөдөрүн ханы өрөнгө тулум-на оларнын уран чеченин, ханы идеялиг уткалын улам-на магадип үлөп келер бис. Дылдын чурумалдыг аргаларын Кайгачын мерген ажалчылар— аас-чогаалынын бар онагый шылары болур. Бижик тывылаан сонда тургустунган бижжондө чогаал бөдүнүң эге бижжир аас-чогаалында алган, үргүлү оон чагай саздар тамаарыламын ажалда туруп турар таварыла эвес.

Тыва фольклорун (аас-чогаалын) план бөзүгүр чымр ажал чүлгө Тыва Советтин аппараты үдө эгелеш. Уз чугула ажалды боттарынын чорударына совет хуруме материалдык деткичени үргүлү көргүзүп турар. Оон түнөөдөр 1945 чыда организастаттыган дыл, литература болгаш төвүгүн эртем-шичил институту ажаа чедир элөөн үрө-түнөөдөр ажалды чорудуп, хей-хей тоолдарын, тоолчургу чугуларын, мрлары, домакчыларын, үлөгөр домактарын, тывымыктарын чым бижжөн. Аас-чогаалын чым бижир талым-биле ажалды эртем-шичил институту шугум-биле чорудуп келген.

Обирөө, институттун ажалдакчылары районнарже командировкаларга, экспедицияларга үнүп турар. Эп илаңгы студентизерин киржигези-биле Бай-Тайга (оон иштине Монгун-Тайга), Чөн-Хемчик, Улуг-

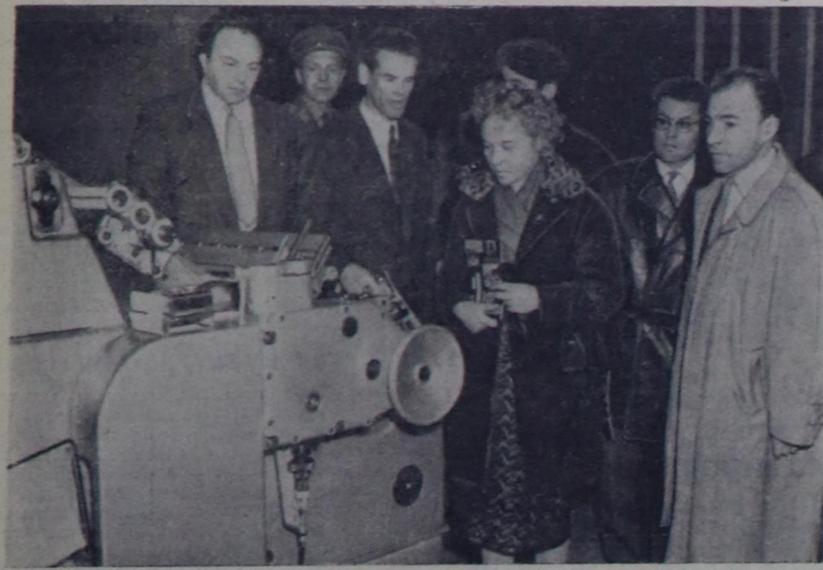
Хем, Фөрү, Эрайн, Току районнарже болгаш өскө-даа чөдөрже элөө каш командировкаларын, экспедицияларын чоруткан. Бо чымын литература болгаш фольклор секторунун ажалдакчыларын удурутуулаа-биле Кызылдың башы институтунун бөдүк студенттери Тес-Хем районга болгаш Тере-Халдун Кунтуртуга ажалдаарар.

Ийнде, институт чөдөрдө бижикчилер-биле харылаа тудуп, оларын аас-чогаалы бижир ажалчы органдарын, деткирин орадажып келген. Чижээлөргө, Монгун Агылдыр, Сарылар Тавза-Самбу, Куулар Чан-оол, Ондор Дарыма, Сага Самбу болгаш өскө-даа илдепиг бижикчилерин дулаам-биле эртем-шичил институту эвөш эвес санын аас-чогаалдарын чытган.

Уште, аас-чогаалын эки бижир кижилерин, сурагым тоолчуларын Кызылга чаллап экекелген, оларнын бижир аас-чогаалдарын бижир ажалды чорудир. 1952 чыда тоолчуларын бирги область конференциянын эрттиргенин түнөөдөр элөөн арбын материал чыгдыган. Эртен чымын Монгун-Тайганың сурагым тоолчузу Ооржак Чанчы-Хөвүн чамык тоолдарын магнитофонга (ун бижир аппараты) бижжөн.

Дыл, литература болгаш төштүн тыва эртем-шичил институту улустун аас-чогаалын чым бижир таламы-биле чамдык

Москвада чехословак делегегеде

Москва. Чехословакияның Совет Армияның хостаанын дан бээр 15 чыл болганга уткүштүр культураның болгаш дыштанылганын «Сокольники» паркында «1960 чылдын Чехословакия» деп делегеге ажиттыган. Бунда хостала соонда эрткен уениң дүргүзүдө улетпүрүдө, эртемниң, культураның хөгжүдүзүгө, улустун

амыдырал деңгелин бедидеринге чурттуң чедип алган чедикшиктерин делегеге көргүскөң. Чурукта: делегеге келгенер ээргиниш чок аргы станогун көрүп турар. Фото Л. Велижанинин болгаш Н. Рахмановтун. СЭТА-ның фотохроникасы.

Бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарыңга

Чепселенишкенин дүжүренин талазы-биле чаа совет саналдарга улуг кичээгейни даштыкыда салып турар.

Улан-Батордан дамчыдып турары: Моол Арат Республиканың чааа Совет Эвилелинниң чайгылыш чок тайбың политиказын байыры чедирип, чепселенишкенин дүжүренин болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының талазы-биле айтырылгала империалист дүжүренин арын чаап турарын болгаш шапкан. МАР-ның чазанын кылган меделегинде чугаалап турары болза, моол улус болгаш оң чааза чепселенишкенин бүтү-ниити болгаш бүрүн дүжүренин дугайында Керезин кол-кол чүдүдериңи дугайында Совет чазактың чаа саналдарын эзи-биле байырлап, долдуз-биле деткиш турар. Чепселенишкенин бүтү-ниити болгаш бүрүн дүжүренин дугайында делегей керезин эң-чө шалыкыны-биле чазактарың болгаш доп-доран боттадырып чорударың дугайында Совет чазактың бодалын Моол Арат Республиканың чааа долдуз-биле деткишпаша, оң соонда чепселенишкенин бүтү-ниити болгаш бүрүн дүжүренин дугайында Керезе эске күүрүнерин каттыштырарың дугайында айтырыгын чугаалажып көр делегей конференцияны чыыдыр дугайында идеяны байыр чедирген.

Чепселенишкенин дүжүренин талазы-биле Совет чазактың чаа саналдары болза Совет Эвилелинниң база бир баямы деп Кыдаттың «Жэньминь жибао» солун бижээн. Совет чазактың ол күженишкенин КЭР-нүн чазаса болгаш кыдат улус деткиш турар.

Оон еске «Дагунбао» деп кыдат солун: совет саналдар дээрде Совет Эвилелинниң бүтү делегейге тайбыңны хандырыңга болгаш чепселенишкенин дүжүренин айтырыгын үндөзүн-биле шийтирээринче уланган чаа улуг күженишкени болган деп бижээн. Эртем-техниктиң артык күзүлдөгө бидингир Совет Эвилелинниң чепселенишкенин бүтү-ниити болгаш бүрүн дүжүренинче уланган идеяны кичээгейни Совет Эвилелинниң тайбыңче чалыштып чугулуудун дугайы тодаргай-биле чугаалап турар. ССРЭ болгаш социалисттик эске-даа чурттар чепселенишкенин хывалда-биле дүжүрени дөш демисе-деп турар, а АКШ болгаш эске-даа барың чүк чурттары чепселенишкенин дүжүренин хы-

налданы тургузарың негеп турар деп демделешпаша, «Дагунбао» чүдүлдү түнеленде чепселенишкенин бүтү-ниити болгаш бүрүн дүжүренин дугайында Совет Эвилелинниң чаа саналдары барың чүк чурттарыңга чаа шыгалды болуп деп бижээн.

Чехословакияның Коммунисттик партиязының ТК-зының Политбюро кезигүү Р. Барак Бланскога солгучулар хуралында чүве чугаалап тургаш, чепселенишкенин дүжүренин талазы-биле чаа совет саналдары болгаш америк империалисттериниң өңчүк-чөңгөөлөрүнүн талазы-биле Совет чазактың баштыңы И. С. Хрущевтун быжып туруужуна байыр чедирген. Парижде эш Хрущев бистер дээш, эң ылангыя бички чурттар дээш демисешкен. Р. Барак америк эрге-чакырларын Чехословакияга уур шпювчү үлүгдешкенин кылып турарының барымдаларын көргүтүп тургаш, америк империалисттериниң өңчүк-чөңгөөлөрүн буурап дүшкөң деп демделгез.

Совет чазак бүтү чөр бөмбүрээниң улустарыңга чаа тайбың эгелешкенин саналдап, совет саналдарын хулаоп албайн күзөп америк милитаристерни сойгалаан деп ол уламчылаан. Инчалза-даа олар оңбиле чүтү-даа чедип албаанар. Мынчангаш бистер моон сонгаар-даа боттарыңың тайбыңга ынакылың политиказың чайгылыш чокка уламчылаар болгаш чепселенишкенин бүтү-ниити дүжүренин идеяны дөш демисе-деп бижээн.

Пхеньянда үнүп турар «Нодон синмун» солун мынчаар бижээн: «Совет чазактың чаа эгелешкенин амгы улустар аразыңда байдалыңга улуг жүрүдүзүңнү бедиле-биле үнелешпаша, көрөй улус оңу дүшкүрүрүң байдалды чымчадиргаче болгаш тайбыңны быжыглаарыңче уланган чугула хемчөг кылдыр ийи-биле деткиш турар». «Оң саналдар болза делегейниң бүтү улустарың эрге-ажыктарыңга таарып турар» деп солун уламчылаан.

Индий солун «Таймс оф Индия» чепселенишкенин бүтү-ниити болгаш бүрүн дүжүренин дугайында чаа совет саналдары тайылбырлап мынчаар бижээн: «Чепселенишкенин дүжүренин совет планы кажангызыңдан-даа артык, бүтү чүдүдериң хаара туткан тодаргай саналдар дээрин демделгезер керек. Шаң мынчаар оң тодаргай бадыттал-биле эки тургускан доку

ментини көргө, чепселенишкенин аңаа-ла чартык-кезик кылдыр эвес, а долдуз-биле дүжүрер деп шыгыш шийтирлээн чазак оңу саналдан дээрин бидингир». Хрущевтун саналдарын хулаоп аларыңдан ангы арга ам барың чүк күрүнелеринде чок аларган деп солун бижээн. Барың чүк чурттары моон мурунда кылып турганы шыккан баш улус шымыктырымышкынар болгаш саңандырылгала чокка совет планын боттуу-биле чугаалажып өөрүңгө белең турар журуду деп иңде бижээн. Оон еске «Нав биарат тайкс» дээр индий солун мынчаар айткан: «Чепселенишкенин үш үе-чада-биле дүжүренин чаа планын кичээгейлиг өөренип көргө, бо шыккан ыңдыг боттуг план чөк дээрин бүтүрүлдү көр. Планың байдалың аң көргө ол Англианың болгаш Францияны даа туруштарыңга дүжүрү турар. Ол шыккан чепселенишкенин дүжүренин орус планыңыңга хаммаарыштыр АКШ-тын мурунда удураанын турган чүдүдери болза чок. Чепселенишкенин дүжүренин амгы орус планы чепселенишкенин дүжүренин кым-на күзөп турар болду, оларның бодалдарыңга болгаш күзөдериңге дүшкөн, ыңчангаш шүптүзүңга таарышкын дээр болза хөөредиг-даа чок». «Хиндустан» солунун бижээн: «Хрущев бүтү делегейни база катан өөрчөткөн. Чепселенишкенин дүжүренин чаа совет планы бүтүндөй мадактан. Россия чепселенишкенин дүжүренинче чак мындыг баямың кылдыр дээрин барың чүк чурттары билбей турган бооп чадаваз».

Бүтү япон солуннар чепселенишкенин дүжүренин талазы-биле чаа совет планын байырлап турарын Токионун радиою дамчыткан. Солуннар болза ол саналдар барың чүк күрүнелеринге даа таарымчалык чүдүдериң база айтп турар деп демделгез, барың чүк чурттарың чазактары ол совет планын кичээгейлиг өөренип көргөш, боттарың тодаргай саналдарын кырып, Совет Эвилели-биле чугаалажымышкынара эгелеп кырыптеринге күзөдөн илереткен. Эң улуг буржуаз солун «Асахи» Совет Эвилели ракеталарын болгаш ядролук чепселерин адар херекселерин уутукаарың, а ол шыккан өскөңгө деңгээлдеринде даштыкы шериг бадаларың чок кыларың сүмелен турарың кичээгейлиг улаандырган.

(СЭТА).

Он күрүнелерниң комитединде Барың чүк чурттарының төлээлекчилери сөзүн ам-даа сөглөвээңнер

ЖЕНЕВА. СЭТА-ның тускай корреспондентия И. Максимовскийниң дамчытканы болза: Он күрүнелерниң чепселенишкенин дүжүренин талазы-биле комитединиң элчеглиг хуралы июнь 9-та болган. Оңу фазису төлээлерин баштыңы Жюль Мок дөргөзгөн.

Уң хуралга Канааның төлээлекчи Бюсс чүве чугаалаан. Оң чааза чаа совет саналдарың чок өөренип көрүп турар деп ол меделгез. Ол саналдар болза Канааның болгаш сонуургадыг эске-даа чурттарың аразында консультациялар чорударың чүдү болуп турар. Ол консультацияларың төнөринге чедир чаа совет саналдар талазы-биле ботумун бодалтамын чугаалап шыдаваз мен деп ол меделгез.

Совет Эвилелинниң чак хөй боттуг айтырылганын талазы-биле барың чүк чурттарыңа чепсээрелип турарың дугайың чаа совет саналдар херечилеп турар деп Канааның төлээлекчиси меделгез. Чепселенишкенин дүжүрер дугайында чаа совет саналдары он күрүнелерниң комитединиң шыгымы-биле чугаалажып көрүңгө барың чүк чурттары ам-даа белең эвес болуп турарың канада төлээниң чугаазы көргүскөн.

Дараазында Чехословакияның төлээлекчиси Носек чүве чугаалаан. Социалисттик эске чурттар-биле дүжүрүп тургаш кырген чаа совет саналдарың укур-дуазың чехословак төлээ оңалап демделгез. Ядролук чепселти адар дээр черинге чедир чепсел-херекселерин бүтү херекселер чок кыларың боттуг чегерлиги, а ол шыккан өскөңгө деңгээлдеринде шериг бадаларын уутукаарың эргежогунуң дугайың ол тодаргай-биле чугаалаан. Совет Эвилели боттуң чаа саналдарыңга хөй сангыг чазактарың, ылангыя Францияның чазаның бодалдарың болгаш саналдарың барымдалап көр-

ген деп Чехословакияның төлээлекчиси чугаалаан. Бистин комитединиң ажилыңы баштайгы үе-чадазында чугаалажымышкынара Барың чүк күрүнелерниң төлээлекчилерин кырген хөй сангыг саналдарың ол база өөренип көргөн.

Совет Эвилелинниң саналыңы ыңдыг байдалың ап көргө, комитеттин ажилдарыңга чаа үндөзүнни салып турар, ыңчангаш эске тала четтири-биле ак-сеткилин илередир болза, чепселенишкенин бүтү-ниити болгаш бүрүн дүжүренин шийтирелиг баямын кылар аргавас биске тургустунар. Тодаргайлаарга бүтү чурттарың улустарың шийтирээрин четтикпей манай турар айтырылганын боттуу-биле шийтирээр болдунар аргалың апар. Барың чүк чурттарың туруштарың түнеленде бистин чугаалажымышкынаравың таварышкан муңгашталышкындан үнөр арганы совет саналдар биске берип турар.

Совет чазактың чаа саналдарыңда хыналда айтырылганы чехословак төлээ тодаргай-биле тайылбырлап чугаалаан. Мурунда Барың чүк чурттарың хыналда дугайында айтырыг талазы-биле совет саналдарга удураанын турган чүдүдөр бо чаа саналдарда утка-шымыр чидирген деп ол меделгез. Чепселенишкенин дүжүренин талазы-биле чүгө кезик-чамгыл хемчегелерин саналдан АКШ-тын төлээ Ионунуң чугаалың Носек шүтүмчүлөш, америк төлээ болза комитетти аткаар тырттып турар-дыр деп айткан. Ол шыккан чехословак төлээ болууду чугаалажып «ажык дээрин» америк планын шүтүмчүлөш, ол план дээрде ортаңастыг шпюнашкының аргалы деп меделгез. Чехословак төлээлерин баштыңы он күрүнелериниң комитединде Барың чүк төлээлерин чаа совет саналдары чугаалажып көрүң дүргөдериңче кийгырган.

Киси далажып турар

ТОКИО. (СЭТА). «Аймыл чок чоруктуң керезин» дээр япон-америк керезин Японияга президент Эйзенгауэрин келириниң мурунда күштүг боттуруң бадылаарың ордлашпаша, Кисиниң чааа июнь 8-те чаа баямың кара-туразы-биле кылган. Ол чазактың негезиниң өзүгар парламенттиң үстүгү палатаның керезин чугаалажып көр талазы-биле тускай комиссия болууду ажилың чүгө чакырышкы партианың депутаттары олукчуп тургуда эгелгэн. Оон еске бүтү депутаттар, чүгө оңчок коммунист партияларың болгаш хаммаарышкынара төлээлекчилери эвес, харың «Досикай» дээр консервативтиң бөдүктүг депутаттары коммунистың ажилыңа кыргыриңден ойталаан, мынчангаш Кисиниң кабинетиниң антинационалчы политиказыңга удураанын турарын илереткенер.

Премьер Кисиниң далажып турары тодаргай-дыр. Оң дүжүгөдөн дүжүп балар шаг-үзөй ырак эвес дээрин ол билеп турар. Парламенттиң меделеринде болгаш ам чуртта бооп турар болушкуннардан бидинип турары болза, оң дүжүгөдөн дүжүр дугайында айтырыг баш бурунгаар шийтирелтиңер. Мынчага чедир Кисиниң кабинетиниң туттунуп келген кол даңгымыкы болуп турар монополисттик бөдүктөр безин ам Кисинден адырып эгелгэн. Сөөлү ийи дүңдерде кол монополисттик бөдүктөр жижикшиңнеринде болуудан чөвүлөп хуралдары Кисиниң дүжүгөдөн дүжүр болгаш «аймыл чок чоруктуң» япон-америк керезин бадылаан соонда доран-на чаа сонгудаларың

Гертерниң өңчүк-чөңгөөлиг чаа меделгели

Японияда килеңнээштин болгаш хөлээшкени

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшл агенттеддиниң корреспондентизиниң меделгезиниң өзүгар алырга, АКШ-тын күрүнө секретары Кристиан Гертер аймыл чок чоруктуң чаа япон-америк керезин чугаалажып турары-биле хол-баштыр даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссияны июль 7-де чүве чугаалап тургаш, ук керөөде «Ыраккы Чөөн чүк» деп сөс Совет Ыраккы Чөөн чүкө база хаммааржыр чүве деп чулутураан.

ТОКИО. (СЭТА). Даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязыңга АКШ-тын күрүнө секретары Гертерниң «аймыл чок чоруктуң керезин» дээр чаа япон-америк керезини күштүг болуп хаммааржыры Ыраккы Чөөн чүк деп билишкени Совет Эвилели кирип турар дээр дугайында

чорударың негээр деп шийтирлээн. Ол бөдүлгөшкениң «Киси ботунуң хөрөөн кылган, Киси чоруп болду» деп принципти өзүгар хөдөлгөн болгаш боттарың чалчазыңны антинационалчы үлүгдөлгө япон улусту ук бөдүлгөшкениңге база улук көдүрүп үндүрбөдө Кисиден адырып алырың ордлажып турары тодаргай-дыр.

Японияны бөлүк албан кижилеринге хаммаарштыр кандыгы дие, америк күрүнө секретарың чугаазы хайгышпаш дүжүрү болгаш аймаазыраар чоруктары оларны иштинге боттурган. Даштыкы херектер министрствозунуң албан кижилери АКШ-тын күрүнө секретарың чугаазыңны дугайында «оң тодаргай меделерин» манай турар бис деп айткан, ол меделгеди тайылбырлардан ойталаанар.

ТОКИО. (СЭТА). Гертерниң меделгезиниң дугайың парламаның меделгезиниң-биле холбаштыр Токионун радиоюнуң дамчытканы өзүгар алырга, Японияны даштыкы херектер министрствозу Гертерниң меделгезиниң бурун бижмелин кыргенин Токиода америк элчи черинге доран саналдан болгаш Гертерниң меделгезиниң укур-утказы тодардарың Вашингтонда япон элчи черинге хүлээткен.

Даштыкы херектер министрствозу болууду бодалың тайылбырлап айтырыңдан дадаалап турар.

Министрлер кабинетиниң чийгине секретары Синяның айтканы болза, Гертерниң меделгезиниң дугайында япон чазак ам дээринде чүгү-даа чугаалап шыдаваз, чүгө дээрде албанннн меделерин ол ам-даа албаан.

Японияда килеңнээштин болгаш хөлээшкени

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшл агенттеддиниң корреспондентизиниң меделгезиниң өзүгар алырга, АКШ-тын күрүнө секретары Кристиан Гертер аймыл чок чоруктуң чаа япон-америк керезин чугаалажып турары-биле хол-баштыр даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссияны июль 7-де чүве чугаалап тургаш, ук керөөде «Ыраккы Чөөн чүк» деп сөс Совет Ыраккы Чөөн чүкө база хаммааржыр чүве деп чулутураан.

ТОКИО. (СЭТА). Даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязыңга АКШ-тын күрүнө секретары Гертерниң «аймыл чок чоруктуң керезин» дээр чаа япон-америк керезини күштүг болуп хаммааржыры Ыраккы Чөөн чүк деп билишкени Совет Эвилели кирип турар дээр дугайында

меделгели Японияны депшигелит хөй-иштиниң иштинге килеңнээшкенин чалгыны боттурган. Японияның социалисттик партиязының Топ Күүсөччи комитединиң июль 8-те парлап үндүргөн меделгезинде меделгелен турары болза, япон чазактың албан өзүгү-биле кылган тайылбыры-биле дүңпейи турары, америк күрүнө секретары Гертерниң меделгели АКШ биле Японияның чакырыкчы бөдүктөрүнүн аразында шериг сүзүгөниң агрессти шийгизин сойтап илереткен. «Аймыл чок чоруктуң япон-америк керезин болза, Кыдат Улус Республикыга болгаш ССРЭ-ге улук улаңган шериг эвилели болур дээрин Гертерниң меделгезинде тодаргай кылды» — деп социалист партияның Топ күүсөччи комитединиң меделгезинде чугаалап турар.

КУШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Көрүкчүлерниң өмүнээзинден

Июнь 26-28-те бөдүр областың чайгы спорткандазыңга Кызылдың педагогика институтунуң өмүнээзинден кирип мөгелерини шылып алып 32 кижикиржикчилег мөгө хүрежи болган. Аңаа бирги күрүстү студентизи Илис-оолдуң түгелени, үшүкү күрүстү студентизи Үндөзүнниң үжүрлөшкенин (үстүнде чурукта) оңдалап демделген кааш, чамдык чепселерин көрүкчүлериң өмүнээзинден чугаалакпал турар мен.

Бо маргылаада үезинде көрүкчүлөр чүгө мөгелериниң хүрежин көр аргалык болган. Ынчаарга мөгелерин хөй-аът кирип, көрүкчүлериң сонуургалын киткелдип кээр девизишкенин чок болган. Девизишкенин чараш болгаш шевергин хүресдерин даа ордлашпаш, хүрежиң оңаа чедип көзүңе кандай, чевени-биле чаяланып, а хөй кезинде-ле аңаа-ла шокканырылп үңгүлөп көзүңе канчак солук болор.

Байыр чыскаалдар үезинде мөгө хүрежинге хостуг болгаш чараш шимчээшкенин кылып, шөлүн дөшөп чоран хоочун мөгелериниң чанында девизишкенин ишти чурумун Үрөп кожангырлап, кайы хаман чок халышкан чоруну анык мөгелерин үргүлчү көр бис. Мындагы чорук эң-не чараш эвес.

Девизишкни дээрде, аңаа-ла бир хөөремче чорук биле чүгү-бүрү шимчээшкенин кыларында эвес-ле болгай, девизишкни-мөгөн болгаш көрүкчүлери хөй-аът кирип, авазың чүгөш мергежилди аргалары көрүзгени мөгелден негеп турар чачыл апарган тускай хөвирин көргүтүп оюну болур. Тыва улустуң тоолдарының мадырларың аңаа-мөгелериниң хөй кезин хүреш-биле арып турар, а ол хүрештин бәзи бир кол черин мөгөнни бөлөккел — девизишкни эзелет турар болгай.

«Эвир куштун шүүргөдө» деп, Эмек чаның хириңи деп, дымыңдыңдыг адыштыңа сиир көгүгү тыггайың, дыка-дыка хөрлөргө шыңган эди шыгып-хөөрөп турган» деп тоолдарда мөгөнни девизишкени бижип турар. Бисте ыңдыг хөвир чок Оңаан оңтап кааш, олуруп алып мөгелер кайы хөй, азы оңтажып чадап кааш үр-ле үезде турар бээр мөгелер база турар. Ол чүл дээрде, мөгелерини күжү деп, аргазы чаның, азы тудуштарыңа кирбей турар деп чамдык кижилер тайылбырлап турар. Шымында хоочун мөгелер оңааңга таварышканда чадажып турар чүве чок шыккан болулар.

Мөгелерин күжү улуг ролду ой наары чугаажык. Ынчалза-даа «мөгөнни майың кадырың» деп чоңда чугаалажып турарың ап көрөгө, авазың, кашпагай, арга-мергежилди мөгелер кандыг-даа күштүг шыраак мөгөн оңтап болур дээн ол Төвөргө-ле төвөкшөп, дээптерге-ле тендирип турар шыдал чок кижилер хүрежи чытпас болур.

Шаанда бир улук найрамда мөгө хүрежинге алдан харың ашак кижик шүүгөш: «куштуге шүгүлүп чордум, аргада база айд бар-дыр эвес» дээн дээр чүве. Ынчангаш хоорайларга, суурларга, албан организация, өөрелде черинге болгаш школарга национал хүрештин секциялары тургузуп, анык мөгелерин арга-мергежилди, чараш болгаш шевергин дөш билгирин өөрелди чакытырары-биле хоочун мөгелерин бай дуржумда иштердериниң областың спорт нитилелдерин болгаш организацияларыңны Эвилелин чөвүлөп холга ап боттандырып жүрүдү.

Ч. ЧУЛДУМ, ледиституттун студентизи.

Механизаторларның спортчу маргылдаалары

Дыштаныр хүнде Кызылда көдөзө ажыл-агыйның механизация училешениң курсантылары болууду спорт шавуңге чыгып келгенер. Аңаа хол бөмбүүнү талазы-биле училешениң бирги чери дээр маргылда болган. Ам дээринде № 2 бөдүктүң командазы кымыг-даа уттурулап, бирги чөре чоруп турар.

Ол-ла шөлө болган национал хүрешке училешениң 32 анык мөгелери киришкен. Ийги разрядтың спортчузу Ховалыг Даван-оол шүдүгө. Училешениң башкымы, спорт мастери Ильян мотоциклге дүрөөн чорутуруң, мотоцикл-биле трамплинде халымың солун аргаларың база көргүскөн. Механизаторлар-

ның спортчу хүнү спорттук эске-да хөвирлеринге массалык оюнар-биле тынген.

РОФСР-ниң «Труд» аки-тура нитилелин хостуг хүреш талазы-биле хууду бирги чөр дээр Нальчик хоорайга эгелээр маргылдазыңга киржи-биле бистин областың «Труд» нитилелин чемпионун, Кызылдың «Көз» ажил-агый техникумуун башкымы, спорт мастери Ласавов аттангышкан. Ол шыккан Кызылдың № 2 школазын доозучузу Бумба РОФСР-ниң хостуг хүреш талазы-биле Донда Ростов хоорайга болууду финал маргылдазыңга киржи-биле база чорупкан. П. ПЕТРОВ.

Бут бөмбүү

Спорттун «Труд» нитилелинниң бирги чери дээр бөмбүүнүң финал маргылдаазы эгелгэн. Баштайгы хүнде бирги зонаның тилекчиси типография командазы-биле ийги зонаны тилекчиси Чадана командазының ойнаашкыны болган. Чаданачылар областың эң шыраак командазы бирезин, типография командазы 2:1 санга улук алганар.

Ийги хүнде үшүк зонаны тилекчиси Кызылдың пассажирлер АТК-зының болгаш типография команда-

зының ужуражымыкы 1:0 санга полиграфистерниң тилегезин биле доозулар.

Вторникте спорттун «Динамо» болгаш «Буравестин» нитилелдериниң бут бөмбүкчүлериң эш-улу ужуражымыкы болган. Динамочулар 5:1 санга тилегезин чедип алган.

С. ОЮН.

Редактор К. С. ШОЯГУ.

КИНОТЕАТРАЛГА

«ВЛКСМ 30 чылы» (Улук залга): «Адмирал Ушаков» — эртенниң 10 шахта. «Улук Карузо» («Великий Карузо») — 12, 2, 4, 15, 6, 15, 8, 15, 10, 10 шахтарда.

«ВЛКСМ 30 чылы» (Биче залга): «Анык гвардия» II сериясы — 5, 7, 9 шахтарда. «Ква-Хем»: Мультипликация — 10 шахта. «Андрейка» — 11 шахта. «Мич-

ман Панин» — 1, 15, 3, 15, 5, 15, 9, 15 шахтарда. «Восток»: «Бриссель 1959 чылаа» («Бриссель в 1959 году») — 1, 15, 3, 15, 5, 15, 9, 15 шахтарда.

«Летний»: «Балтийн аллары» («Балтийская слава») — 1, 3, шахтарда. «Чажыт уурлар» («Сестрички») — 5, 7, 9 шахтарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДАН

ЯША Топорков деп кынову дүрүрер.

Кыдат артистерниң чедикшиңни

ГАВАНА (СЭТА). Пекинниң опера театрының артистериниң Гаванада көргүзүлгө улуг чедикшиңни чуртп турар. Кыдат Улус Республиканың улун чүтүлүүнүң мастерлери кыдат классиктиң опера-биле, улустун ырлары-биле, танцлары-биле болгаш Кыдаттың амгы композиторларының чогоалдары-биле кубач